

## “Eyyûb ve Çağatayca Şiirleri”ne Ek

Zuhal Kargı Ölmez  
(Ankara)

“Eyyûb ve Çağatayca Şiirleri” başlıklı yazımızda (*TDA*, 5, 1995: 105-170) Göttingen Üniversitesi Kütüphanesinde 8° Cod, Ms. Turc. 46 kaydıyla saklı bulunan yazmanın arkasında *Eyyûb* adlı bir şairin şiirlerini bulduğumuzu belirtmiş ve bu şiirleri yayımlamıştık.

Daha sonra *Türkoloji* dergisinin IX. cildinde meslektaşımız Önal Kaya'nın hazırlamış olduğu “Eyyûb ve Muḥliş'in Şiirleri” başlıklı yazıda Eyyûb'a ait başka şiirlerin de olduğunu gördük (*Türkoloji* IX, 1991: 99-119). Kaya bu şiirler hakkında şu bilgileri vermektir: “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, yazmalar bölümünde MÖL. 1096 numarada kayıtlı sonu eksik Ahmed-i Yesevî, Kul Süleymân, Şems, Ubeydî, Meşreb, Muḥlis, Eyyûb vb. şairlerin şiirlerini içine alan 167 varaktan oluşan bir hikmet mecmuası bulunmaktadır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.” Kaya, çalışmasında Eyyûb'a ait 8, Muḥliş'e ait 5 şiire yer vermiştir.

Eyyûb'un buradaki şiirleriyle bizim bulduğumuz şiirleri karşılaştırdık. Kaya'nın tesbit ettiği 8 şiirle, bizim tesbit ettiğimiz 18 şiirden 5 tanesi aynı, diğerleri farklı şiirlerdir. Aynı olan şiirleri karşılaştırınca kimi nüsha farkları belirledik. Ortaya çıkan bu nüsha farklarını belirtmek amacıyla bu beş şiiri tekrar yayımlıyoruz:

7

Vezin: - . - - / - . - - / - . - - / - . - - ( - - )  
[295] 1. Ğam yime ey bende sen ğam yegüçi ğam-ḥvâr bar  
Bî-nevâ bî-kes ğarîb bî-çârelerġa<sup>1</sup> yâr bar

<sup>1</sup> ğarîb bî-çârelerġa: ğarîb [ü] bî-çârelerġa

2. Her kişi bir<sup>2</sup> bendeniŋ köŋgliġe āzārī berür  
100 Munda bir āzār barsa<sup>3</sup> anda yüz āzār bar
3. Cebr u zulm itme ġarīb bī-çärelerġa zīnhār  
Cebr u zulm itsenġ saŋġa cebr itküçi cebbār bar
4. Cebr u zulm itsenġ eșer<sup>4</sup> kılmay ġarībler nālīři  
Nālīřiŋġa baġmay anda köydürürge<sup>5</sup> nār bar
- 105 5. Çaçmaġıl āzürde-dillerni çıyan dik zinhār  
Munda sen çaġsaŋġ seni anda çaġarġa mār bar<sup>6</sup>
- [296] 6. Bu ne men menlik turur ötmey şırātdın ādemī  
Tanġla aldınġda laħd<sup>7</sup> atlıġ kirerge ġār bar
- 110 7. Ey birāderler uşol<sup>8</sup> dünyāda bolmaŋġ bī-ħaber  
Dostnı düşmen kılġuçı ortada bir ‘ayyār<sup>9</sup> bar
8. Sen kirip düşmen sözine<sup>10</sup> bolma düşmen tenġriġa  
Düşmene türlük ‘azāblar<sup>11</sup> dostlara dīdār bar

2 bir: her

3 barsa: birsenġ. Bu nüshadaki *birseŋ* yazımından yola çıkarak sözcüġü *berse* okumak daha doġru olur kanısındayız.

4 اثر *eșer* sözcüġü س *sin* ile اسر *eser* biçiminde yazılmıştır. Sözcüġü, geçtiġi diġer satırlardaki (46. ve 75. satırlar) kullanımlardan da yola çıkarak *eșer* biçiminde düzelttik.

5 köydürürge: köydür[ür]ge

6 Bu beyitten sonra gelen iki beyit farklıdır ve DTCF’deki nüshada bir beyit fazladır. Bu iki beyit şöyledir: Yiryüzünde bolġu-min dip sivünme dāyimā / Tanġla aldınġda laħid atlıġ kirerge ġār bar; Bu ne min minlik irür ötmey şırātdın ādemī / Fıkr kıl aldınġda miŋ ġavf [u] ġațar bisyār bar

7 Metinde iki kez geçen *laħd* sözcüġü burada yanlışlıkla *laħad* ya da *laħed* okunacak biçimde harekelenmiştir.

8 uşol: öter

9 ‘ayyār: aġyār

10 düşmen sözine: aġyār sözige

11 türlük ‘azāblar: tözlük ‘azāb

9. Terk-i tevbe kılmagıl h̄vār bolsañg Eyyüb halk̄ ara  
H̄vārdur her kayda körseñg sen kesī<sup>12</sup> bīmār bar

8

Vezin: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 115 1. Kişi öz maqşadınça h̄vāhlağan dik iş itip bolmas  
H̄udā h̄vāhlamaşa köñgli digen iş kelip bolmas<sup>13</sup>
- [297] 2. Eger her çend<sup>14</sup> kişide kim ‘Alīdin bolsa köp gayret  
H̄udādın bolmasa bil kul ayağın tepretip<sup>15</sup> bolmas
- 120 3. Eger köñglün̄g<sup>16</sup> esip alsa birevdin bir ağız nānnı  
Salıp ağızñgga çaynar sen buyurmasa yutup bolmas
4. Ta‘āmı bī-nihāyet köp ki yer men dip ümīd itseñg  
Naşibiñg bolmasa belki anıñg tuzın datıp<sup>17</sup> bolmas
5. H̄udā h̄vāhlağan<sup>18</sup> iş bolur ki imdi çenlemek ni sūd<sup>19</sup>  
Kişi öz ihtiyārı birle bir iş oğşatıp bolmas
- 125 6. H̄udā her ne kılıp dur hayr şer barça özidindür  
H̄udāñg kılığanğa bende bolğan kul kaytıp bolmas
7. H̄udāñg emri birle kaçsa sendin baht hem devlet  
Cedel atnı minip kavmak bile anı tutıp bolmas<sup>20</sup>

12 kesī: kibi. Anlam açısından *kibi* daha uygun.

13 H̄udā h̄vāhlamaşa köñgli digen iş kelip bolmas: H̄udā halmasa hergiz köñgli digen işge tip bolmas

14 Eger her çend: Eger çendī

15 tepretip: birkitip

16 köñglün̄g: köñglin̄g

17 datıp: tatıp

18 h̄vāhlağan: h̄alağan

19 ki imdi çenlemek ni sūd: sin aldın̄g cān u māl ni sūd

20 6. ve 7. beyitler yok

- [298] 8. Hüdāyım<sup>21</sup> yār olup<sup>22</sup> devlet kuşu ger kōnsa başıngğa  
130 Hālāyık bolsa düşmen kılsa gavğa ürkütüp<sup>23</sup> bolmas
9. Cihānning halkı yār olsa birevge bil munı Eyyüb  
Hudā<sup>24</sup> yār bolmasa bir zerre<sup>25</sup> paydā<sup>26</sup> yetkürüp bolmas

## 15

Vezin: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [310] 1. Hāq rızāsın isteseñg ey dil-i sihr<sup>27</sup> bīdār bol  
Şıdık ile hāqını tilep meşgül-i istiğfār bol
- 255 2. Kōp seherler tevbe kıl kılğan günāhning yād itip  
Yıgla kōrkup kahrıdın rahmıdın ümmīd-vār bol
3. Bolma bu biş künlik ‘ömring içre<sup>28</sup> dünyā tālibi  
Kiç ‘aziz cān u cihāndın<sup>29</sup> tālib-i dīdār bol
4. Ol Hūdāğa kul bolup bolsañg Muḥammed ümmeti  
‘Aqıl irseñg bolma dil-āzār bī-āzār bol
- 260 5. Bendesin rāzī kazāğa bol belāğa şabr itip  
Ḥayr u şer aldningğa kilse hāqđın<sup>30</sup> minnet-dār bol
6. İkki ‘ālem āfetidin isteseñg bolmaç amān  
Halk ara kem tut öziñg tersinde-i cebbār bol

21 Hüdāyım: Hūdā

22 olup: olsa

23 ürkütüp: [ger] ürkütüp

24 Hūdā: Hūdā’dın

25 Sözcük ‘zel’ ile yazılması gerekirken ‘ze’ ile yazılmıştır.

26 paydā: peydā

27 dil-i sihr: dil seher

28 içre: üçün

29 cān u cihāndın: cāndın cihān[dın]

30 kilse hāqđın: Hāqđın kilse

- [311] 7. Dünyadın<sup>31</sup> kiçmes burun kiç imdi Eyyüb dünyadın<sup>32</sup>  
265 ‘Ömr ötüp kildi kiter vaqtıng yakın tayyār bol

16

Vezin: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Birevler<sup>33</sup> dünya<sup>34</sup> içre biş kün barçağa mihmāndur  
Kiter barça bu dünyādın biliᅅg āhiri vīrāndur
2. Öter dünyāda ādem oğlu irmes<sup>35</sup> barçası bir dik  
Birev kim<sup>36</sup> şād u ħurrem bir niçeler dil-periᅅāndur<sup>37</sup>
- 270 3. Bolup bu dünyāğa<sup>38</sup> maᅅrūr körinᅅg men men digenlerni  
Anadın tuᅅmaᅅan dik bir kün ol yer birle yeksāndur
4. Tefekkūr kılmanᅅg ħiç işni<sup>39</sup> budur rüz-ı ezel taᅅdīr  
Birev kim<sup>40</sup> der-beder sāyil birev taᅅt üzre sultāndur
- [312] 5. Bu dünyāğa<sup>41</sup> kelip rāᅅat naᅅīb boldı birevlerge  
275 Birevler miᅅnet astıda hemiᅅe zār u giryāndur
6. Birevler nāz-ı ni‘met<sup>42</sup> yip yüfekdür kiygeni gülgün  
Birev ħüreᅅ-i ᅅāᅅāk<sup>43</sup> ᅅasretide<sup>44</sup> lāl ü ᅅayrāndur

31 Vezin gereᅅi *dünya* okunmuᅅtur.

32 Vezin gereᅅi *dünya* okunmuᅅtur.

33 Birevler: Birāderler

34 Vezin gereᅅi *dünya* okunmuᅅtur.

35 ādem oğlu irmes: irmes ādem oğlu

36 Birev kim: Birevler

37 Bu beyitten sonra elimizdeki nüshada olmayan farklı bir beyit var:

*Kiçinᅅ dünyanıᅅg behridin ilmeᅅg közge dünyāni*

*Birevlerge mā‘iᅅet-gāᅅ birevge çāᅅ-ı zindāndur*

38 Vezin gereᅅi *dünya* okunmuᅅtur.

39 ħiç işni: işni ħiç

40 Birev kim: Birevler

41 dünyāğa: dünya[ᅅa]

42 nāz-ı ni‘met: nāz [u] ni‘met

43 ħüreᅅ-i ᅅāᅅāk: ħ<sup>v</sup>ār [u] ħūᅅāk

44 ᅅasretide: ᅅasretinde

7. Kōriᅅg Ādem bile ādem arasında tefāvūtni  
Birevler yer bile deᅅgdir<sup>45</sup> birev gūyā Süleymāndur
- 280 8. Bu dūnyādın kiter bir kün heme ermānlı ermānsız  
Eger ermān bilen ölseᅅg<sup>46</sup> saᅅga Eyyūb ne ermāndur

## 17

1. Ğarīb bolsa kişi barçağa yaman bolğay  
Kişi ki bolsa ᅅanī barça mihribān bolğay
- [313] 2. Ğarīb birle ᅅanī arasında fark bu kim  
285 Ğarībni közge ilmesler<sup>47</sup> ᅅanī doᅅan bolğay<sup>48</sup>
3. Ğarībler miᅅnet-i endūhdın<sup>49</sup> ᅅutulmas hīᅅ  
Ğarīb ᅅam oᅅına<sup>50</sup> dāyım ol niᅅān bolğay
4. Ğarībni bir<sup>51</sup> kişi kim<sup>52</sup> til bilen ᅅılır āzār  
ᅅanīni körse alar ᅅurfe ᅅoᅅ-zebān bolğay
- 290 5. Ğarīb her niᅅe köp dise bu sözimdür ᅅım  
ᅅanī yanında amıᅅg sözleri yalᅅan<sup>53</sup> bolğay

45 deᅅgdir: tiᅅgdir

46 ermān bilen ölseᅅg: imān bile barsaᅅg

47 ilmesler: ilmes

48 ᅅanī doᅅan bolğay: gerᅅi ol uᅅan bolğay. Ayrıca bu beyitten sonra burada farklı bir beyit daha var:

Ğarīb yᅅlāsa ‘ayb iylemeᅅg am dostlar

Ki ᅅaysı zarf sınıᅅ bolsa su revān bolğay

49 miᅅnet-i endūhdın: miᅅnet-i ᅅam ᅅuᅅᅅadın

Metinde daha önce dizgi yanlıᅅı olarak *miᅅnet endūhdın* yazılmış olan ifadeyi de düzeltiyoruz. ᅅünkü daha önceki yayınlımızda hazırladığımız dizinde de ibare *miᅅnet-i endūhdın* biᅅiminde yer almaktadır.

50 *kim* eklenmiş.

51 bir: her

52 *kim* yok

53 yalᅅan: yalan

6. Ğarīb ādemī-zād<sup>54</sup> bolsa hem özi dānā<sup>55</sup>  
Ğanī yanında<sup>56</sup> anıᅇ diklere ni şān<sup>57</sup> bolᅇay
7. Ğarīb ᅇadr ᅇamaᅇ ᅇılsa iksülür ᅇadri  
295 [314] Ğanī talfunuban<sup>58</sup> barᅇa pās-bān bolᅇay
8. Ğarīb her ᅇiᅇiᅇe gerᅇi cān-nisār itse<sup>59</sup>  
Ğanī yanında anıᅇ ᅇadri bir saman bolᅇay
9. Ğarīb her niᅇe kim izlese ᅇaᅇar devlet  
Her işde<sup>60</sup> istese sūd kördüki<sup>61</sup> ziyān bolᅇay
- 300 10. Ğarībler ölse kelip bir ᅇiᅇi dimes ay<sup>62</sup> vāy  
Ğanıler ölse ᅇacab-nāk fiᅇān bolᅇay
11. Ğarīblik āfeti her kimge yetse ger<sup>63</sup> nāᅇāh  
Biliᅇ ᅇelif dik anıᅇ ᅇadri cün kemān bolᅇay
- 305 12. Ğarīblikıᅇni bilip yol<sup>64</sup> ᅇudā bilen Eyyüb  
Ğarībler<sup>65</sup> ᅇalıᅇa raᅇm itküᅇi ᅇudā<sup>66</sup> bolᅇay

54 ādemī-zād: ādemī-zāde  
55 özi dānā: dānā özi  
56 yanında: yanında  
57 şān: san. Anlam olarak da *san* daha uygun.  
58 Ğanī talfunuban: Ğanıᅇā yalpunuban  
59 *kim* eklenmiş  
60 işde: işdin  
61 Bu sözcük yok  
62 ay: ey  
63 her kimge yetse ger: ger tigse her kime  
64 yol: bol. Anlam olarak *bol* daha uygun.  
65 Ğarībler: Ğarīb  
66 ᅇudā: Uᅇan